

tijden van zijn leven, niet één heeft mogen genieten.

Hij is bij Christus.

Lang en hardnekkig was de strijd, dien hij hier had te voeren.

Maar schitterend is de eerkroon, die hij nu mag dragen.

En het christenvolk van Nederland is op dezen dag bedroefd, omdat het dezen held zag sneuven, maar het is ook verblijf en dankt zijn Heiland, die ook Lohman sterkte: Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht.

Wij rekenen Lohman nog steeds tot een der onzen, al liepen onze wegen ook soms uiteen.

God had in hem den strijdust gelegd. En strijders, vóór-strijders, hadden wij in de 19de eeuw zoo noodig. Lohman streed met scherpzinnigheid, met takt, maar ook met heftigheid, met hartstocht, met temperament. En als soms zijn temperament hem te ver zou voeren, dan kwam zijn lieve vrouw, die zoo geheel in zijn levenswerk opging, die hem sterkte door haar vereering, met haar zachten invloed tusschen beide en het opbruisende element werd stil, maar brak zijn strijddracht niet.

Het was dan ook het grootste verlies zijns levens, toen de Heere die edele vrouw wegnam.

Om zijn werk kan hij in meer dan één rubriek van ons blad herdacht worden.

Zijn leven was een veelzijdig leven.

Zijn strijd een strijd naar vele kanten.

Ons volk zal het niet vergeten, hoe hij een dier groote mannen was, die den schoolstrijd aanbonden en met de hulp van God tot de voorloopige overwinning leidden, waarvan we nu de vruchten genieten.

Ons volk zal het niet vergeten, hoe hij in de politieke arena heeft gevochten met onbesmeurde wapenen en het liberalisme van allerlei gading met gunstig gevolg heeft bekampt. En al is het, dat er tusschen hem en de anti-revolutionaire partij een konflikt uitbrak, de anti-revolutionairen hebben hem nooit verloochend en het distrikt Goes vaardigde hem steeds weer naar de Kamer af.

Ons volk zal het niet vergeten, hoe hij eens de partij der „Doleerenden“ koos, hoe de karikatuur hem uitbeelde als een „paleozager“. Al hebben wij als jongeren het sensationele hiervan niet gevoeld, al leven wij ten deze uit traditie, toch mag zijn beeld als strijder voor het recht der kerk niet verbleeken. En dat de Doleantie het recht aan haar zijde had, heeft hij verdedigd tot het laatste toe. Hij kon het niet hebben, als men telkens weer met de legende kwam aandragen, dat de Doleantie uitbrak om de discipelen der Vrije Universiteit een kerkelijk ambt te bezorgen.

Natuurlijk gaat er thans ook veel door ons heen, wat wij betreuren, b.v. dat hij in latere jaren de Vrije-Universiteits-idee inruilde tegen het systeem der bijzondere Leerstoelen aan Openbare Universiteiten. Ook zijn beide jongste geschriften, welke wij uit pietet voor den hoog-bejaarde niet bespreken, gingen o.i. niet den rechten koers uit. Een minder deugdelijke trek van het Réveil had hij, naar het bleek, zijn leven lang in zijn hart bewaard.

Maar het kost ons geen moeite om dat alles weg te wischen en hem alleen voor ons te zien als nobele figuur, als eerlijke natuur, als man met ruggegraat, als geharnast ridder, als eerste-klas staatsman, als onversaagd Christus-belijder.

HEPP.

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

CH.

Dr H. Bavinek bracht in De Vrije Kerk, jg. 9, 1883, eenige ernstige bedenkingen in tegen de denkbeelden van Dr Kuyper over de reformatie der Kerken. En aan het einde van zijn opstel besprak hij ook het verlangen van Dr Kuyper, dat de kerken der Scheiding, zoodra de oorspronkelijke kerken door geestelijke reformatie, uitbanning van onware bestanddeelen en losmaking van elk verkeerd kerkverband, heur vrijheid van handelen herwonnen hadden, weer met dezen zouden samensmelten tot één plaatselijke kerk, zij het ook in onderscheidene parochiën.

In dit verlangen verklaarde Dr Bavinek nu Dr Kuyper gaarne ter wille te zijn. Maar hij voegde er bij: „Zoover is het nog niet. Er moet, zal het daartoe komen, nog heel wat gebeuren. Het kan bovendien ook zijn, dat de „oorspronkelijke“ Kerken niet vrij worden door uitbanning van onware bestanddeelen, maar door zelve uitgebannen te worden en dat zij dus met de reeds uitgeleide Kerken hebben saam te smelten tot ééne plaatselijke Kerk. Zeker is het in elk geval niet, wat toch hier als zeker aangenomen wordt, dat de Hervormde Kerken vrij zullen worden en gereformeerd door geleidelijk kerkherstel. Als de geloovigen hun ambt weer gaan uitoefenen, zal het waarschijnlijk blijken, als in de dagen der Scheiding, dat zij uitgezet en gebannen worden en tot eigen kerkformatie moeten komen. Maar hoe dit zij, hoe de „modus quo“ ook wezen moge, ik zal mij hartelijk

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De strafbepalingen tegen openbare godslastering en vloeken.

I.

Volgens belofte zou ik aan het belangrijke rapport, dat over bovengemeld onderwerp aan het Centraal-Comité is uitgebracht, enkele artikelen wijden. Die belangstelling is dit advies ten volle waard, en het gewicht van de quaestie zelve wettigt een uitvoerige bespreking ten volle. Ik wil het rapport op den voet volgen. Het geeft eerst een zeer duidelijke uiteenzetting van DE BETEKENIS DER WOORDEN, waarbij de zonde van profanatie of ontheiliging van den naam des Heeren in een viertal vormen onderscheiden wordt. De eerste is het lichtvaardig gebruiken van Gods naam; de tweede het onheilig vloeken; de derde het onheilig zweren, en de vierde de godslastering of blasphemie. Deze laatste wordt weer in vieren onderverdeeld, waarop ik thans niet dieper inga. Van het meeste belang is ook voor ons, dat het rapport scherp onderscheidt tusschen godslastering en vloeken, en op deze onderscheiding allen nadruk legt. De eerste draagt veel gruwelijker karakter dan het tweede.

In de tweede plaats gaat het rapport na, welke de toestand was in Israël. Het teekent eerst de staatsinrichting onder het oude verbond als de theocratie, waarin de Heere in specialen zin de Koning des volks is, en welke theocratie haar stempel drukt op de geheele Mozaïsche wetgeving. Ook de ordinantie betreffende het derde gebod, nl. Lev. 24:16, draagt dit karakter, en in deze strafbepaling wordt de lasteraar van den naam des Heeren, d.i. hij, die den Heere rechtstreeks verwenscht en lastert met den dood gestraft. Van andere strafbepalingen tegen de overtreding van het derde gebod is geen sprake. Straffen op het vloeken of lichtvaardig gebruiken van den naam des Heeren komen niet voor, terwijl het valsche zweren wel wordt verboden, doch zonder strafbepaling. In de nieuw-testamentische beëdiging is er geen theocratie meer. Het Nieuwe Testament geeft dus ook geen uitspraak.

Ten derde wordt een kort historisch overzicht gegeven. Buiten Israël komt de idee der strafbare godslastering in het strafrecht eerst op onder invloed van het christendom, en men beroept zich hierbij speciaal op het O. T., maar geeft aan het begrip veel ruimer omvang. In de wetgeving van protestantsche landen blijft de godslastering strafbaar, maar de straf wordt gemitigeerd. De revolutie verwerpt principieel de gedachte der strafbare godslastering; deze is dan ook in ons land uit de categorie der strafbare feiten verdwenen. Daartegen is met kracht opgekomen door de anti-revolutionaire partij. „Wat gestraft wordt is niet de religieuze afwijking, noch de onvrome zin, maar de aanranding van den staatsrechtelijken grondslag, waarop en staat en overheid rust.“

Het vierde hoofdstuk gaat over de overheid en de wet Gods.

Wat deze verhouding betreft stelt het rapport zich, gelijk als vanzelf spreekt, op deze basis, dat de overheid regeert bij de gratie Gods, en dat deze oorsprong van haar gezag haar den eisch stelt, om op te treden altijd tot op zekere

verblijden op den dag, als wie nu „twee en nochtans een“ zijn, eerlang ook kerkelijk een worden en saam weer vormen de Christelijke Geretormeerde Kerken in deze landen. Moge die dag spoedig aanbreeken!”

De heer G. C. Gijben schreef naar aanleiding van het Tractaat twee brochures: Dankbaar, maar niet voldaan en Kerkorde en Kerkwezen, na lezing waarvan Dr Kuyper schreef, dat het hem onbegrijpelijk was, dat deze scribent niet reeds lang met pak en zak naar de gescheiden Kerken overliep (De Heraut, nr 323).

Op de vraag, waarom de volksuitgave van het Tractaat niet, of enkele gecrimineerde paragrafen had herzien, of wel anticritiek had geleverd, waaruit blijken kon, om wat reden het eens geschrevene tegen ingebrachte bedenking gehandhaafd werd, antwoordde Dr Kuyper in De Heraut (nr 330):

Het Tractaat van de Reformatie der kerken is geen vlugschrift, maar een systematisch werk; en wel een zoodanig systematisch werk, waarin een stoffe is behandeld, die dusver nog nooit opzettelijk uiteen en in haar verband was gezet.

Voor zoover ons bekend is, kan men noch uit de dagen der Reformatie, noch uit de jaren die daarna kwamen, een geschrift aanwijzen, waarin dit onderwerp uit zijn beginselen opgetrokken en met eenige volledigheid behandeld is.

Wel zijn er korte aanduidingen van deze materie, gelijk Voetius ze in zijn kerkrecht biedt, maar die weinig meer doen dan de eerste lijnen trekken. Andere werken gelijk Calvijn's geschrift: De reformatio Ecclesiae is van gansch anderen inhoud, ook al zou men, op den titel afgaande, meenen een soortgelijk werk voor zich te hebben. En wat voorts over dit onderwerp het licht zag,

hoogte en in een zekeren zin, als handhaafster van Gods wet. Van de beperking tot op zekere hoogte en in een zekeren zin wordt deze verklaring gegeven:

Immers, het is voor ieder duidelijk, dat de handhaving der Goddelijke wet in haar vollen omvang nooit de taak der overheid kan zijn. Dit was ze reeds onder Israël niet, en kan ze nog veel minder zijn, nu Israëls theocratie een einde nam. Hiervoor staat die wet Gods veel te hoog. Zij richt zich, om slechts dit te noemen, niet op het uiterlijke, maar ook op het innerlijke. Haar korte inhoud is de eisch der liefde tot God en tot den naaste, en het is natuurlijk voor de overheid niet mogelijk, al wal legen die wet der liefde indruisch met haar straf te treffen.

De Nederlandsche Geloofsbelijdenis, art. 36, kent dan ook aan de instelling der overheid eene veel beperktere strekking toe, nl. deze, dat „de ongebondenheid der menschen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de menschen toega“.

Bijzonder leerzaam zijn ook Calvijn's uiteenzettingen op dit punt. Met nadruk onderscheidt hij tusschen de „geestelijke“ en de „burgerlijke regeering“.

Door de eerste wordt „de conscientie tot de godvruchtigheid en tot den godsdienst onderwezen“; door de tweede wordt „de mensch in eerlijke en burgerlijke plichten, die onder de menschen te betrachten zijn, onderricht“. En iets verder heet het: „de eerste regeering heeft haar zitplaats in het inwendig gemoed; maar deze tweede geeft alleen aan de uiterlijke zeden en manieren haar fatsoen en gestaltenis“. Zoo zegt hij elders van de „burgerlijke regeering“, dat zij „alleenlijk tot onderwijzing van de burgerlijke en uiterlijke rechtvaardigheid der zeden behoort“. Het belangrijkste onderscheid tusschen beide is dus, dat de „burgerlijke gerechtigheid“ een „uiterlijk“ karakter draagt, terwijl het ander regement geestelijk van aard is en zich rechtstreeks tot de conscientie richt. M.a.w. in de eerste gaat het enkel over wat in handelen, woord, enz. naar buiten treedt, de tweede vraagt allereerst naar de innerlijke gezindheid van het hart. De eerste schrijft datgene voor, waardoor de mensch „onder de menschen“ zijn leven op de rechte wijze aanlegt, de tweede leert hem, hoe hij heeft te verkeerren voor het aangezicht Gods.

In dit alles ligt opgesloten, dat het recht en de macht der overheid om het kwade te straffen uitermate beperkt zijn.

Een is er, aan Wiens alzienden blik geen enkele zonde ontsaat en door Wiens onafwendbare hand rechtvaardige vergelding wordt gebracht over ieder kwaad dat geschiedt.

De overheid daarentegen kan niet meer doen dan het „bedwingen“ van de „ongebondenheid der menschen“, het aanleggen van een tengel aan de zonde, opdat althans het ergste kwaad worde gekoerd, en een behoorlijke menschelijke samenleving worde mogelijk gemaakt.

Haar taak is beperkt tot het handhaven van een zekere uiterlijke, burgerlijke gerechtigheid, die hij lange na niet beantwoordt aan die gerechtigheid, waarvan Gods wet ons het hooge ideaal komt voorhouden.

Juist het diepste en hoogste der wet onttrekt zich aan de macht der overheid. Dit geldt reeds van wat men wel noemt de „tweede tafel“ der wet; ook hier toch is — en dat niet alleen bij het tiende gebod — het voornaamste de gezindheid des harten, en deze kan niet door overheidswang worden beheerscht.

Maar nog veel sterker komt dit uit bij de geboden der „eerste tafel“, die rechtstreeks betreffen de verhouding tot God. De handhaving hiervan valt voor verrewer het grootste gedeelte buiten de macht der overheid, en we zullen zelfs zien, dat dit niet alleen geldt van de gezindheid des harten,

waren uitsluitend of historische overzichten of gelegenheidsgeschriften, die op een bepaald geval doelden, maar boden geen van alle een systematische uiteenzetting van deze stof.

Nu ligt het in den aard der zaak, dat de vraag of de eerste bearbeider van zulk een stof al dan niet de zaak in het juiste spoor leidde, eerst na verloop van eenige jaren valt uit te maken.

Immers alleen principieele critiek kan dit uitmaken, en principieele critiek wordt slechts door hem geleverd, die dezelfde materie, even wetenschappelijk, maar uit een ander beginsel, of langs andere lijnen, behandelt. En tot zulk een tegenbouwen is studie en voor die studie zijn jaren denkens noodig.

Zulk een werk als het Tractaat der Reformatie is niet uit de mouw geschud, maar zelf resultaat van tien jaren worstelens en denkens. Van lieverlee gerijpt, en eerst toen het rijp was ten papiere gebracht.

Bij de eerste ontvangst hebben we ons dan ook niet anders voorgesteld dan wat geschied is, t.w. dat men aanvankelijk indrukken zou teruggeven; op enkele details of uitdrukkingen naaming zou maken; maar voorts tegenover het werk ten principieele slechts of van geestverwantschap zou doen blijken, of van tegengekeerdheid van geest.

En zoo geschiedde het dan ook.

Met veel welwillendheid en sympathie eenzijdig, en met kwalijk verholten weerzijde anderzijds, is in korte trekken de indruk weergegeven, dien de lectuur van dit werk gemaakt had.

Wie sympathie betoonde had toch een kleine reeks bedenkingen, en wie antipathie voelde prikkelde bood toch een woord van lof.

Uitkomsten waarop elk schrijver zich heeft voor te bereiden.

Het degelijkst was de critiek die Dr Bavinek gaf. Maar bij hem natuurlijk over het leidend beginsel geen verschil.

maar
het pu

Die beg
wordt de
Deze fact
De overh
den met
tisch na
len neme
het publie
feit, dat d
blijken. De
meer prin
de vrijh
en ook
uiting
weg zou
dezen, d
Nederl. G
prijsgeve
gen mag
Hieruit v
lastering
meenen i
gerand, z
zijn haat
overheid
van het
wetensz
al deze r
schrijving
vrijwel o
maar die
worden v
de gezin
baring
min is m
een roep
Ook is d
tweede
scheiding
algeme
tuurlijk
hoe scho
afbakene
moeit
Een er
Toch l
worden.
De ove
having de
te verst
woont
die in
hebben
reel ter
in onze
kregen,
te waken
Eel
even.
is, pl
wet
het t
dal v
bete
religi
deelt
dat
uiterl
omva
De
Blijk
Ze o
van
dat
De
kant
cipie
He
zeker
te k
dus!
zagen
Nu
toelb
Di
dat
zou
onke
Di
Ee
meê
werk
De
zijds
beel
opst
Ei
zijn
Ni
rech
Hij
stan
Ten
Wieleng
361, nog
het stel
M
very
heer